

1 GENER 2018

Bones Pràctiques en Entorns Pedagògics

CEIP ES PONT

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?
PROJECTES DE TREBALL I FILOSOFIA 3/18

M. Antònia Crespí
Laura Seguí
Teresa Castell
Maria Bel Pomar

Programa realitzat
amb la col·laboració de

Universitat
de les Illes Balears

Departament
de Pedagogia Aplicada
i Psicologia de l'Educació

Obra Social "la Caixa"

1 GENER 2018

Bones Pràctiques en Entorns Pedagògics

CEIP ES PONT

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?
PROJECTES DE TREBALL I FILOSOFIA 3/18

M. Antònia Crespí
Laura Seguí
Teresa Castell
Maria Bel Pomar¹

¹ M. Antònia Crespí, Laura Seguí i Teresa Castell formen l'equip directiu de l'escola.
Maria Bel Pomar és professora del Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació.

per què

1. Introducció sobre l'escola

2. Els projectes de treball i el projecte Filosofia 3/18

- 2.1 La concepció psicològica i pedagògica sobre l'aprenentatge.
- 2.2 La pretensió de contribuir a una educació per a la ciutadania democràtica.
- 2.3 La importància de les habilitats de pensament.
- 2.4 El diàleg com a eina principal per aprendre i ensenyar.
- 2.5 El nucli de la intervenció docent.
- 2.6 Temps per aprendre, per pensar, per dialogar.

3. L'aportació de la filosofia al treball per projectes

- 3.1 Un sentit més global del que feim a l'escola, relacionant escola i vida.
- 3.2 Un entrenament específic de les habilitats de pensament a partir de materials específicament dissenyats.
- 3.3 Més consciència del pensament propi i de les habilitats que es treballen.
- 3.4 Enriquiment del raonament dels infants.
- 3.5 Una consciència més gran sobre les emocions i els valors propis.
- 3.6 Intervenció docent més acurada.
- 3.7 Millora de les condicions de diàleg (escolta, atenció, participació...).
- 3.8 Enriquiment del sentiment de pertànyer a una comunitat i la responsabilitat amb les persones amb les quals es du a terme el projecte.
- 3.9 No conformar-se amb una comprensió superficial: anar més enllà dels fets.
- 3.10 El desig de recórrer nous camins.

Per concloure

1. INTRODUCCIÓ SOBRE L'ESCOLA

Necessitam ciutadans que puguin pensar per ells mateixos, criticar la tradició i entendre la importància dels sofriments i els èxits d'altres persones.

MARTA NUSSBAUM

B Bones
Pràctiques
en Entorns
Pedagògics

L'escola **Es Pont** és un centre innovador, amb un projecte d'escola rigorós, consistent, arrelat en la millor tradició pedagògica i alhora obert als avenços que el coneixement sobre l'educació ens aporta i als canvis que les transformacions socials ens reclamen. És també un centre pioner en moltes de les propostes educatives que es duen a terme en altres escoles del nostre entorn i un referent per a molts docents.

Els pilars bàsics del nostre projecte educatiu són el respecte als interessos i preocupacions dels alumnes i la generació de noves inquietuds; l'afany de contribuir a un pensament crític, reflexiu, acurat i compartit en el si del diàleg amb els altres; l'esguard d'ensenyar a conèixer construint relacions personals empàtiques basades en el respecte, l'atenció als altres, la cooperació i l'afecte, i finalment, la preocupació per l'adquisició d'estratègies que facilitin un aprenentatge autònom i perllongat al llarg de la vida.

L'escola **Es Pont** està ubicada al barri de Son Gotleu de Palma, situat a la zona nord de l'eixample de la ciutat. Durant l'època de l'explosió del turisme es va convertir en una zona on es concentrà la població immigrant de la Península i, en els darrers anys, s'hi ha produït un assentament elevat de població immigrant estrangera, sobretot africana i particularment marroquina.

El nivell socioeconòmic de les famílies que viuen al barri és baix, amb uns índexs d'atur considerables.

ENS DEFINIM COM A ESCOLA PARTICIPATIVA, DEMOCRÀTICA I COMPROMESA EN L'ACCIÓ CONJUNTA AMB ELS DIFERENTS SERVEIS DEL BARRI.

Fa quinze anys es constituí la **Plataforma d'Entitats i Serveis de Son Gotleu** com a resposta a la greu problemàtica de la barriada i per fixar uns objectius comuns adreçats a la millora del barri i la qualitat de vida dels seus habitants. La Plataforma està formada per les diferents entitats que treballen al barri: escoles, instituts, centre de salut, casals de joves, serveis socials, policia local, associacions d'immigrants i altres organitzacions no governamentals. El treball comunitari en xarxa caracteritza les actuacions de la plataforma des de la seva creació. Aquest fet és important per entendre la rellevància ètica dels projectes d'innovació desenvolupats a l'escola **Es Pont** i l'opció adoptada per un model d'escola compromesa amb la comunitat de la qual forma part.

➔ **Plataforma d'Entitats i Serveis de Son Gotleu**
<http://elbarrieduca.blogspot.com.es/p/el-projecte.html>

➔ **Setmana del Llibre 2016**
<http://ceipespont.blogspot.com.es/2016/04/setmana-del-llibre-divendres.html>

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

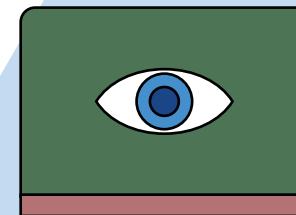
Es Pont és una escola de titularitat pública d'una sola línia i inclou les etapes d'Educació Infantil (3-6 anys) i d'Educació Primària (6-12 anys). Té tres unitats d'Educació Infantil, sis unitats de Primària i una aula UEECO (unitat educativa específica en centre ordinari). Durant el curs 2017-18 el nombre d'alumnes escolaritzats és de 207 amb un claustre format per 20 docents. Majoritàriament, l'alumnat resideix al barri, tot i que també hi ha alumnes procedents d'altres indrets de la ciutat, les famílies dels quals han elegit aquesta escola pel seu projecte educatiu.

S'ha de destacar que l'alumnat escolaritzat és molt divers. Així, hi trobam múltiples procedències i cultures i, sobretot, múltiples situacions sociofamiliars que marquen formes de vida, de pensar, d'entendre el món, de valorar el que ens envolta. Aquest fet és remarcable perquè el valor i la importància que l'entorn dóna al fet educatiu i a l'escola incideix de manera directa en la vida quotidiana de les aules. I també perquè reclama de l'escola un posicionament vers la diversitat. Des de l'escola s'entén que assumir-la i acceptar-la és, a més de necessari, imprescindible. No fer-ho suposa negar l'evidència i no assumir el paper socialment imprescindible que té l'escola i el col·lectiu docent de facilitar que tots els alumnes puguin tenir la seva resposta a l'escola.

Des de la constitució del centre com a col·legi d'Educació Infantil i Primària en el curs 1988- 89, un objectiu prioritari ha guiat les nostres actuacions: dotar de sentit tot el que es fa a les aules i fora de les aules. Com? Creient en totes les possibilitats de l'alumnat, partint de les seves propostes, utilitzant el diàleg com a instrument i com a camí, provocant la curiositat i, sobretot, donant importància a la mirada com a portadora de confiança, d'estima, d'orgull per als nostres alumnes, com a transmissora i acollidora d'emocions.

LA HISTÒRIA DE L'ESCOLA ESTÀ LLIGADA IGUALMENT A LA PREOCUPACIÓ PER FER-NE UN LLOC ON L'ALUMNAT SE SENTI COMPRÈS I SENTI SEVA L'ESCOLA.

És a dir, un lloc on pugui participar fent propostes, prenent decisions i sent conscient del propi procés d'aprenentatge. S'entén que integrar-se a l'escola no implica l'abandonament del que és personal per formar part d'un grup, sinó que es tracta, més aviat, d'imbricar-se i que cadascú s'hi pugui incorporar sense deixar de ser un mateix, amb l'aportació de tot el seu bagatge.

➔ La nostra proposta

<http://ceipespont.blogspot.com.es/p/la-nostra-proposta.html>

➔ 20 anys d l'escola

<https://www.youtube.com/watch?v=qcqGcFqItal>

1. INTRODUCCIÓ SOBRE L'ESCOLA

DURANT AQUESTS TRENTA ANYS D'EXISTÈNCIA, L'ESCOLA ES PONT S'HA PREGUNTAT DE FORMA CONSTANT QUÈ POT APORTAR A LA SOCIETAT EN LA QUAL ESTÀ IMMERSA, DES DEL CONVENCIMENT DE LA SEVA OBLIGACIÓ DE DONAR RESPOSTA A LES NECESSITATS QUE HAN ANAT SORGINT:

- Eliminar el desprestigi que s'associa a l'escola pública i aconseguir una escola útil i prestigiosa en general, però, en particular, per a les persones d'un barri amb accés difícil a altres oportunitats.
- Aprendre a conviure amb cultures diferents.
- Treballar per a la compensació lingüística entre la llengua castellana i la llengua catalana.
- Aprendre a seleccionar, organitzar, interpretar i criticar l'enorme quantitat d'informació que ofereix la societat actual.
- Treballar en els valors de la democràcia, fonamentant la intervenció docent en dos procediments bàsics: la participació i el diàleg. Aprendre a dialogar amb els companys i amb els adults, practicar la negociació i el consens, conèixer quins són els deures i drets com a ciutadans, mostrar preocupació i capacitat d'acció davant les situacions d'injustícia o de discriminació... són algunes de les línies d'intervenció.

- Dialogar i reflexionar sobre el que passa i ens passa, sobre el que feim i sobre el que pensam, en una societat en canvi permanent i ritme accelerat. Aquesta realitat requereix una educació de la personalitat en dos aspectes fonamentals: la flexibilitat i la fortalesa davant dels canvis i els nous reptes que els nins i nines hauran de viure.
- Conèixer-se i construir la identitat pròpia.
- Assumir les diferències individuals com un potencial d'energia que amplia les capacitats de treball pròpies.
- Conèixer els avanços que es produeixen en els camps de la humanística, la ciència i la tecnologia, amb els aspectes negatius i positius que impliquen.
- Equilibrar el fet de tenir i de consumir amb l'aportació d'altres valors més adients a la condició humana.
- Assumir i conèixer els canvis que es produeixen en l'entorn familiar. Tenint present aquesta realitat ha anat construint un projecte d'escola reconegut per la seva contribució a la formació permanent del professorat i a la difusió de moltes innovacions educatives.

 Intercanvi Impitato <https://vimeo.com/21492266>

 Projecte de intercanvis <http://ceipespont.blogspot.com.es/2010/05/proyecto-de-intercanvis.html>

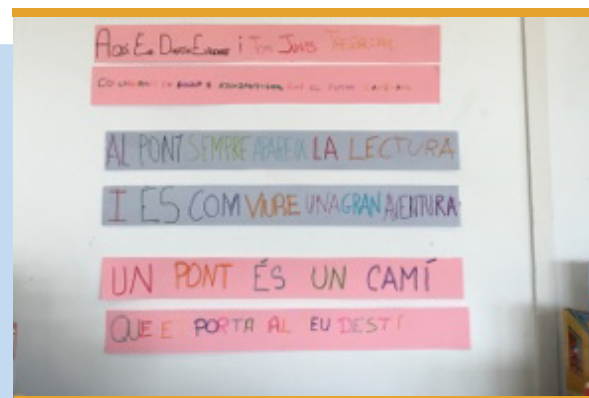
PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

L'escola és entesa com un espai:

- De reflexió i d'aprenentatges compartits entre alumnat i professorat.
- On s'adquireixi progressivament un grau més alt d'autonomia personal.
- On tota la comunitat educativa comparteixi els mateixos objectius.
- On tothom pugui aprendre i tothom pugui ensenyar.
- Com a espai per a la reconstrucció de la democràcia, a partir de la vivència dels valors democràtics en aspectes importants de la vida del centre.

Alguns enllaços més que reflecteixen aquests principis educatius:

- ➔ **Padrines Es Pont (2012)**
<https://vimeo.com/54107098>
- ➔ **Construcció de cases com a metàfora (2016)**
<http://ceipespont.blogspot.com.es/2016/06/construccion-de-cases-com-metafora.html>
- ➔ **Dia mundial de la poesia 2016: Poesia col·lectiva**
<http://ceipespont.blogspot.com.es/2016/03/dia-mundial-de-la-poesia.html>

1. INTRODUCCIÓ SOBRE L'ESCOLA

Així, la intervenció docent està basada en els principis següents:

- El **diàleg** com a eina per compartir coneixements, idees, estratègies i preocupacions.
- L'**actitud d'interrogar-se**, qüestionar-se, dubtar davant els fets, els esdeveniments, els objectes... i d'establir una relació entre l'experiència pròpia i els diferents sabers.
- L'**error** com a pas positiu per poder avançar en el coneixement.
- La **reflexió**, per tal d'aprendre a pensar per un mateix i afavorir l'anàlisi, l'argumentació, la crítica i l'auto-crítica, establint relacions entre els diferents sabers.
- Els **valors democràtics** de respecte, solidaritat i assertivitat, davant la passivitat i l'agressivitat.
- La **creació** de la identitat pròpia per aprendre a conèixer-se i valorar-se amb els aspectes positius i els aspectes a millorar.
- L'**atenció** a la diversitat creant un clima de respecte i d'atenció a les característiques personals de cadascú.
- El **treball** compartit i en equip entre professorat, alumnat, altres professionals i altres membres de la comunitat educativa.
- L'**aprenentatge** de la nostra llengua com a eina de comunicació i expressió.
- La **potenciació** de les diferents intel·ligències.

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

Per poder dur a terme la proposta del centre, es duen a terme, entre altres coses, els programes següents:

- Immersió lingüística a partir d'Educació Infantil.
- Projectes de treball com a procés investigador compartit.
- Projecte Filosofia 3/18 en què es treballen les habilitats de pensament i el diàleg filosòfic.
- L'educació artística com a eina de comunicació i expressió, en què es treballen els significats a partir de l'anàlisi d'obres de diferents autors i de la creació pròpia.
- El programa eco-ambiental com a eina de conscienciació de com ens hem d'implicar per viure en un món sa.
- Els tallers en temps de pati.
- Les tutories individuals i les tutories col·lectives d'aula.
- Alumnat mediador (enguany són 20 alumnes de 5è i de 6è).

En aquests programes i en altres iniciatives escolars, la participació de l'alumnat és un element clau. Una participació en els assumptes que l'afecten tant individualment com col·lectivament, tant pel que fa als aprenentatges curriculars com a les qüestions de l'organització escolar. Deixar parlar i escoltar el que diu l'alumnat, afavorir que faci propostes, que doni la seva opinió i argumenti el que pensa no és exclusiu d'un debat concret sinó que forma part del tractament de les distintes assignatures i de les accions que regulen la vida a l'escola.

Això implica posar els alumnes en situacions d'aprendre habilitats per al govern col·lectiu, l'intercanvi de posicions, el respecte de l'altre, la presa de decisions dialogades, la participació directa i a través de la representació delegada, així com l'assumpció de responsabilitats (responsabilitat com a capacitat de reconèixer i acceptar les conseqüències d'una acció que s'ha duit a terme lliurement) que afecten la col·lectivitat de l'aula i de l'escola.

Enllaços a alguns noticiaris:

- ➔ **Noticiari nº13: Així feim el noticiari**
<https://www.youtube.com/watch?v=Nb04GoGXEIY&feature=youtu.be>
- ➔ **Noticiari nº14: Nova directora i ens han pintat l'escola**
<https://www.youtube.com/watch?v=SWE2WxSd49Q>
- ➔ **Noticiari nº15: Mediadors, practicants i breus**
<https://www.youtube.com/watch?v=Z6W09MSdjGM&t=31s>

En l'àmbit curricular aquesta participació es concreta, d'acord amb les edats i amb les diferents circumstàncies de cada grup, en la definició d'objectius, la selecció de continguts, les activitats d'aprenentatge i l'avaluació de les distintes matèries curriculars.

ELS NINS I NINES HI PARTICIPEN APORTANT OPINIONS, IDEES, SUGGERIMENTS; PRENENT DECISIONS I ACTUANT EN CONSEQÜÈNCIA, I AVALUANT LES DECISIONS I ACCIONS.

Pel que fa a l'àmbit organitzatiu, a l'escola hi ha espais de participació basats en el diàleg, en la decisió compartida i en el compromís en l'acció, com les tutories col·lectives d'aula, les reunions de delegats i delegades de curs o les pràctiques restauratives implementades des del curs 2011-12 per afavorir una bona convivència entre tota la comunitat escolar.

➔ **Pràctiques restauratives**
<https://vimeo.com/63320872>

2. ELS PROJECTES DE TREBALL I EL PROJECTE FILOSOFIA 3/18

Els projectes de treball formen part de la vida de l'escola des dels seus inicis i són un punt de referència clau del projecte educatiu. Els projectes ens permeten dialogar i dotar de significat el que feim, cercar el sentit que guia els actes i diluir les barreres entre la vida escolar i la vida real. Ens possibiliten trobar vincles estrets amb la resta de disciplines i amb les maneres de relacionar-nos i participar, de forma que han configurat la manera de concebre la vida a la nostra escola.

Fent projectes ens marcam objectius, argumentam, identifiquem les qüestions de fons, prenem decisions i hi som conseqüents, aprenem a plantejar bones preguntes, establim múltiples relacions, compartim i comunicam el que hem après. Però sobretot s'estimulen la nostra curiositat i el desig d'aprendre, alhora que cultivam la nostra capacitat de sorpresa.

D'altra banda, el projecte Filosofia 3/182 fou incorporat el curs 1990-91. L'arribada de la filosofia a l'escola va suposar un punt d'inflexió cabdal en impregnar totes les matèries, les tutories, la vida a l'aula i també pel que fa a la manera d'entendre i fer els projectes de treball. Com afirmava Matthew Lipman (1991), la filosofia es convertí en l'assignatura central del procés educatiu, en l'eix del projecte pedagògic de la nostra escola, atès que va dotar de més sentit tot el que feim i va millorar les estratègies d'intervenció docent.

Actualment des dels tres anys començam a jugar a pensar, a endinsar-nos en el món del raonament, la lògica, l'ètica i, sobretot, exercitam les habilitats de pensament per tal d'aprendre a pensar millor per nosaltres mateixos des d'una perspectiva democràtica. Posam en pràctica habilitats imprescindibles, com observar, fer hipòtesis, raonar analògicament, traduir a diferents llenguatges, descriure, formular conceptes precisos..., sempre acompanyades d'actituds de respecte i tolerància cap a les perspectives diferents que expressen la resta de companys i companyes. D'aquesta manera, ens constituïm en una comunitat de recerca on, mitjançant el diàleg, avançam cap a l'autonomia de pensament que pretenem.

Al llarg dels cursos, el misteri, la sorpresa, l'art, la literatura i l'afany per descobrir i aprendre són les línies del pentagrama on s'inscriuen tots els programes del projecte (Tot Pensant, Pèbili, Kio i Gus, Pimi...), que a poc a poc ens fan créixer no sols en filosofia, sinó en tots els àmbits del coneixement i en el coneixement, sobretot, de nosaltres mateixos.

EL PROJECTE FILOSOFIA 3/18 I ELS PROJECTES DE TREBALL FAN DE LA RECERCA DELS ALUMNES EL PUNT CENTRAL DE LA SEVA PROPOSTA, ENTENENT LA RECERCA COM A L'EXPLORACIÓ DE TEMES PROBLEMÀTICS.

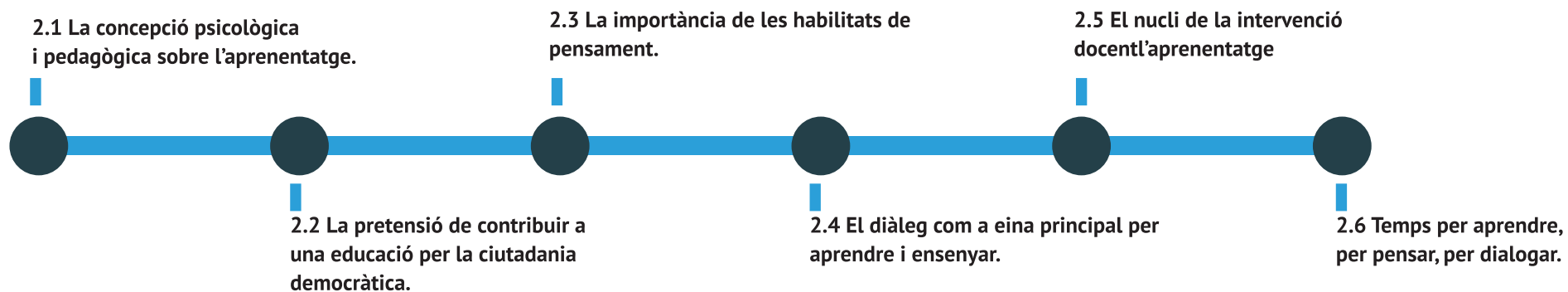
Buscar, resseguir, examinar amb atenció, posar en joc la curiositat, qüestionar, són algunes de les accions a les quals són convidats els alumnes amb l'objectiu de construir un pensament raonable. Així, la filosofia i els projectes comparteixen tres eixos fonamentals:

- Desenvolupar les habilitats de pensament.
- Crear una comunitat de recerca.
- Treballar a partir del diàleg.

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

Concretem ara de forma esquemàtica els punts comuns entre el projecte **Filosofia 3/18** i els projectes de treball.

Anirem il·lustrant les afirmacions amb situacions i paraules dites pels nostres alumnes quan estaven escolaritzats i també al cap dels anys.³

³ Es pot consultar l'informe de recerca titulat Què queda del que es va viure a l'escola? La contribució del CEIP Es Pont a l'adreça: http://irie.uib.cat/files/publicacions/informes_recerca/informe-11.pdf

2. ELS PROJECTES DE TREBALL I EL PROJECTE FILOSOFIA 3/18

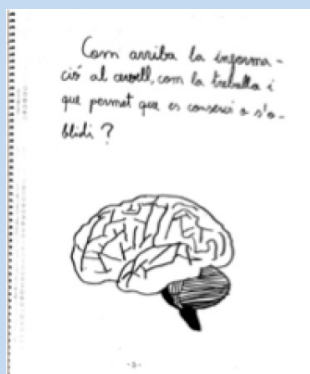
2.1 La concepció psicològica i pedagògica sobre l'aprenentatge

Les dues propostes entenen que l'aprenentatge requereix atendre de forma explícita i intencional aspectes com:

- [La curiositat](#), la inquietud per saber, la capacitat de sorprendre's.
- [Les preguntes](#), les bones preguntes.
- [La consciència](#) del que s'està aprenent i de com. [L'autoavaluació i l'avaluació](#) dels altres.
- [La interrelació de sabers](#) (establir contínuament ponts entre el que feim, explicitar les relacions que augmentin la xarxa que forma la pròpia experiència i el coneixement individual i compartit).
- [L'ús del que aprenem](#), la recerca de lligams amb la vida pròpia.
- [El coneixement inacabat](#), susceptible de ser ampliat i millorat.
- [El protagonisme de l'alumnat](#). Reconeixement del valor de les seves aportacions, de les seves experiències, interessos i preocupacions.
- [La interacció amb els altres](#).
- [El paper de l'error](#). Cal una actitud oberta a la revisió i correcció dels punts de vista propis i dels altres.

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

Projecte de treball d'un alumne de 5è de Primària sobre el punt de partida

Altres punts de partida:

- Quines semblances hi ha entre cervell i l'ordinador?
- La relació que hi ha entre el cervell i les altres parts del cos
- Quin funcionament permet que el cervell faci funcionar tot el cos?
- Amb quin ordre d'importància estan lligades les parts del cos?
- Com podem conèixer el nostre cos?
- Qui som nosaltres realment? Seríem els mateixos si ens canviessin alguna part del cos?

2.2 La pretensió de contribuir a una educació per a la ciutadania democràtica

La filosofia i els projectes de treball proporcionen experiències de convivència democràtica en les quals el debat, la reflexió conjunta, la negociació i la presa de decisions són pràctiques amb què l'alumnat pot aprendre i incorporar a les seves vides els valors de la tolerància, el pluralisme, la cooperació, la justícia i la participació real. Tot des d'una concepció de la democràcia com una forma de vida i de pensar les relacions socials, en la qual un dels elements clau és el dret dels individus de participar en la realització de les decisions públiques.

Emfatitzam a l'escola la vivència de comunitat, de progrés compartit amb les aportacions de tots i totes. Tots els membres de la comunitat tenen veu en el diàleg que fa avançar la recerca. I l'empatia, com a destresa bàsica de la comunicació interpersonal, possibilita unes relacions basades no en la imposició, sinó en la cooperació i en l'intercanvi, fonamentals per a la convivència.

El projecte **Filosofia 3/18** i els projectes de treball comparteixen els principis següents:

- La concepció social de l'aprenentatge (comprendre i transformar).
- La constitució d'una comunitat de recerca (pensar i fer junts).
- La importància de l'argumentació raonada (racionalitat comunicativa).
- La identificació de qüestions de fons, fugint de la superficialitat o l'aparença.
- La pretensió d'un pensament acurat, rigorós.
- La valoració del desacord, la controvèrsia, la diversitat de perspectives (pluralisme, tolerància).
- La presa de decisions i l'acció racional.
- L'autonomia de pensament i d'acció (llibertat). Pensar per si mateix és un acte de llibertat de judici que protegeix de l'adoctrinament, allunya de les visions dogmàtiques, facilita qüestionar les certeses pròpies i alienes, i encoratja per a l'acció.
- El respecte vers els altres (tolerància, acceptació i valoració de les diferències. Un respecte davant opinions distintes, davant formes de vida diverses que, poc o gens, tenen a veure amb la pròpia).
- La participació.
- La preocupació i l'ocupació vers els altres (solidaritat).
- La responsabilitat i el compromís amb els altres en l'esforç per un raonament acurat.
- L'aprenentatge d'habilitats socials.

2. ELS PROJECTES DE TREBALL I EL PROJECTE FILOSOFIA 3/18

"Filosofia també m'ha servit. Apreníem a dialogar, a fer debats, a respectar les persones, a escoltar, a argumentar el que dèiem. Ara em serveix per escoltar, respectar els companys quan ens ajuntam per compartir idees, per valorar el que els altres aporten. També projectes perquè quan proposàvem temes per estudiar havíem d'intentar convèncer els altres amb arguments. Ara també he d'argumentar les meves propostes."

Rafel, exalumne, 24 anys

PROJECTE 5 ANYS: Quins planetes hi ha?

- Quines semblances hi ha entre cervell i l'ordinador?
- La relació que hi ha entre el cervell i les altres parts del cos
- Quin funcionament permet que el cervell faci funcionar tot el cos?
- Amb quin ordre d'importància estan lligades les parts del cos?
- Com podem conèixer el nostre cos?
- Qui som nosaltres realment? Seríem els mateixos si ens canviessin alguna part del cos?

2.3 La importància de les habilitats de pensament

Pensar raonablement, amb rigor i claredat, fer ús de la capacitat de judici pròpia, fonamentar les opinions i els actes en criteris racionals i pertinents és una de les característiques definítoria d'un pensament crític i reflexiu. No es tracta només de saber, sinó de comprendre el sentit dels sabers, tenint criteri propi i allunyant-se de les visions doctrinàries (De Puig, 2012). I aquest és un objectiu que perseguim a les sessions de filosofia i de projectes. Perquè, com afirma Matthew Lipman, "Si els infants aprenen a inferir, a descobrir, a cercar alternatives, a idear noves possibilitats, el seu món s'amplia automàticament, l'experiència concreta s'obre a noves investigacions" (1991, 43). En ambdues propostes abordam de manera explícita:

- El treball sobre les habilitats de pensament en filosofia, projectes de treball i altres àmbits escolars.
- La consciència de l'habilitat treballada o les habilitats treballades.
- Fer del mètode objecte de coneixement en una pràctica autèntica.

Així, l'aula s'omple de preguntes que ens ajuden a pensar més bé i a expressar amb més rigor les nostres idees: Com has arribat a aquesta conclusió? Hi ha alguna altra manera de plantejar aquest problema? Quin camí has seguit per arribar a pensar...? Quan dius..., què vols dir? Què en podem deduir de...? Quina relació té amb el que ja sabem?

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

PROJECTE 4 ANYS:

PER QUÈ ELS MUSSOLS NO DORMEN DE NIT?

ALGUNES HIPÒTESIS

Gerard: de vespre tenen els ulls oberts perquè canten. de dia estan cansats i dormen.

Paula: no tenen braços ni mans per posar la tele amb el mando.

Aina: tal vegada no dorm perquè vol dormir a un llit.

EL QUE HEM APRÈS

Gerard: Cacen de nit perquè de dia no veuen bé i de nit sí.

Paula: Per què volen anar a caçar, perquè de dia els molesta el sol.

Aina: No tenen son i surten a caçar rates, perquè se les volen menjar.

PROJECTE DE 6È DE PRIMÀRIA

Els conceptes de vida i mort entre els antics egipcis

CONCLUSIONS	FETS
Donaven molta importància a la natura	- Nombres - Els capitells de les columnes - Per com tractaven els animals i la natura - Els seu déus governaven una part de la natura - Al sostre de les tombes hi havia el cel pintat - Els temples tenien forma allargada per representar el Nil
No totes les persones eren considerades iguals	- No les enterraven igual - Usaven la perspectiva jeràrquica - No tothom vestia igual - Els habitatges eren diferents
Consideraven els animals tan importants com les persones	- Alguns déus tenien forma híbrida o d'animal - Els momificaven - Tenien animals considerats sagrats
Era molt important el pas a l'altra vida	- Als temples es passava de zones il·luminades a zones més fosques - Posaven les seves pertinences a les tombes - Es momificaven
La religió era molt important	- A les cases hi havia un lloc especial per resar als déus

2. ELS PROJECTES DE TREBALL I EL PROJECTE FILOSOFIA 3/18

"Dins el meu cap tot està mesclat. Aleshores algú fa una pregunta interessant i començ a cercar i vaig llevant i apartant el que no m'interessa, fins que trobo el que cerc."

Priscila, alumna de 3r de Primària

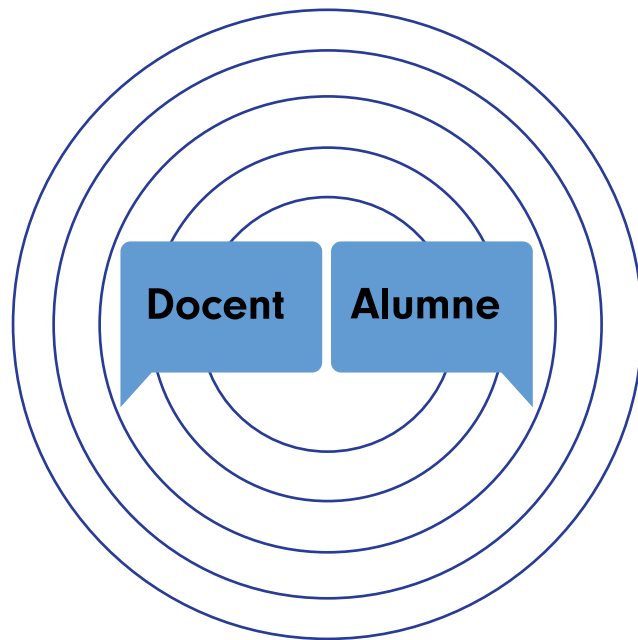
"La filosofia és una assignatura que ens fa pensar i raonar les nostres idees i també les dels altres. Ens ajuda a saber defensar el que pensam i a expressar el que pensam mentalment i per escrit."

Alumne de 6è de Primària

2.4 El diàleg com a eina principal per aprendre i ensenyar

El diàleg té com a objectiu la construcció de significats comuns entre les persones. Feim nostre el concepte d'interpensar que proposa Mercer (2001) per referir-se a l'ús del llenguatge per pensar conjuntament, per comprendre l'experiència i resoldre problemes col·lectivament.

Des de la filosofia i els projectes de treball s'atorga un paper fonamental al diàleg, un diàleg en què els participants estan compromesos en el desenvolupament d'un pensament cada vegada més reflexiu, més considerat i més raonable (Lipman, 1991). S'entén que parlar i escoltar esdevenen dues operacions fonamentals en la construcció compartida del coneixement per formar ciutadans raonables, capaços de donar opinions fonamentades, valorar criteris, sospesar la manera d'actuar millor... En definitiva, filosofia i projectes de treball són essencialment situacions interactives i comunicatives en les quals unes persones ajuden les altres a construir, diferenciar i enriquir els seus coneixements, i en què la parla i l'escolta són els instruments més poderosos a través dels quals s'exerceix aquesta ajuda. Així, el diàleg manté totes les portes obertes en un clima de recerca i d'activitat mental constant.

2.5 El nucli de la intervenció docent

Si l'element fonamental és la qualitat del pensament que es construeix en el si del grup, el nucli de la intervenció docent rau a encoratjar l'alumnat a pensar millor, per la qual cosa, trobam estratègies comunes en les sessions de filosofia i projectes per assolir aquest objectiu:

- Preguntar més que donar respostes.
- Comunicació en estrella (no seguir l'estructura docent-alumne-docent) per afavorir la constitució de la comunitat de recerca.
- Escolta i confiança en les possibilitats d'aprenentatge de l'alumnat.
- L'intercanvi lliure d'idees i experiències entre els alumnes.
- El tractament de problemes significatius per al grup.
- La invitació, i alhora el requeriment, a fer servir un pensament reflexiu, rigorós i acurat, a partir del treball de millora de les habilitats de pensament.
- La recerca d'un equilibri entre dirigir el diàleg i estimular la participació creativa dels alumnes (la tendència a ser curios i qüestionador, la tendència a pensar àmpliament i arriscadament).

2. ELS PROJECTES DE TREBALL I EL PROJECTE FILOSOFIA 3/18

2.6 Temps per aprendre, per pensar, per dialogar

Des de **la filosofia** i els projectes de treball, s'opta d'una manera clara i decidida per l'aprofundiment. El pensament curós requereix temps per exercitar-se. El plaer d'aprendre i la consciència del recorregut fet necessiten fugir de les presses per acabar els temaris programats. El diàleg cal que es desenvolupi amb la calma necessària per expressar-se de forma entenedora i per escoltar les paraules dites pels altres. També necessitam donar temps al silenci dels infants com a part del diàleg i del pensament propi.

QUEDAR-SE CALLAT, DONAR TEMPS ALS ALUMNES PER PARTICIPAR EN EL DIÀLEG

I necessitam també el silenci del docent. Quedar-se callat, donar temps als alumnes per participar en el diàleg, no intervenir de forma immediata, pot ser una forma d'ajudar els alumnes a elaborar més el que diuen i, al mateix temps, animar-los a participar en funció del que manifesten els companys i companyes. Tots som conscients de les conseqüències negatives d'un ritme accelerat en les interaccions del docent amb els alumnes, i sabem també que aquest ritme manté una important relació amb concepcions implícites sobre el coneixement.

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

COM HA CANVIAT LA NOSTRA CONCEPCIÓ DELS PROJECTES DE TREBALL? SOM CONSCIENTS QUE ELS NOSTRES PROJECTES DE TREBALL NO HAURIEN EVOLUCIONAT IGUAL SENSE LA FILOSOFIA.

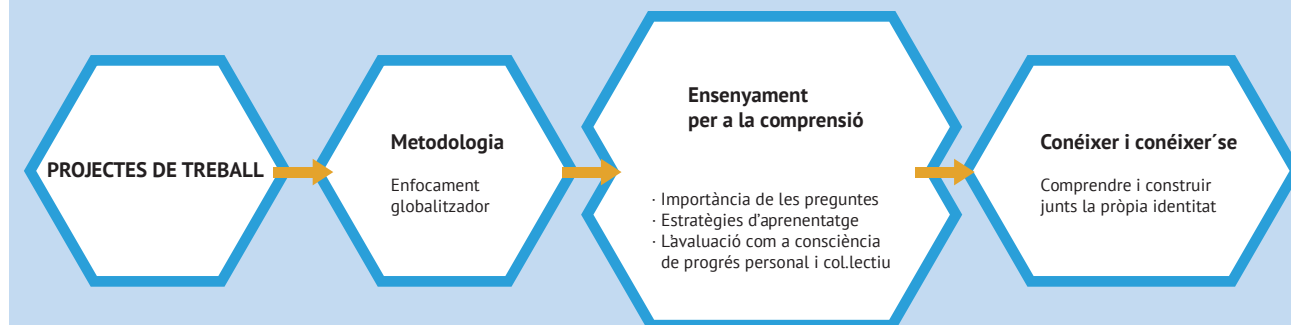
Han passat de ser concebuts com una metodologia amb un enfocament globalitzador a ser entesos com a espai de reflexió sobre l'aprenentatge i la pròpia identitat. La filosofia ens ha dut a entendre els projectes com a espai on construir junts la identitat pròpia: Què he après de mi mateix o mateixa mentre feia aquest projecte? I sobre el que m'envolta? Tenc més recursos per interpretar el que m'està succeint? He canviat en alguna cosa i actuo o hauria d'actuar de forma diferent en alguna situació concreta?

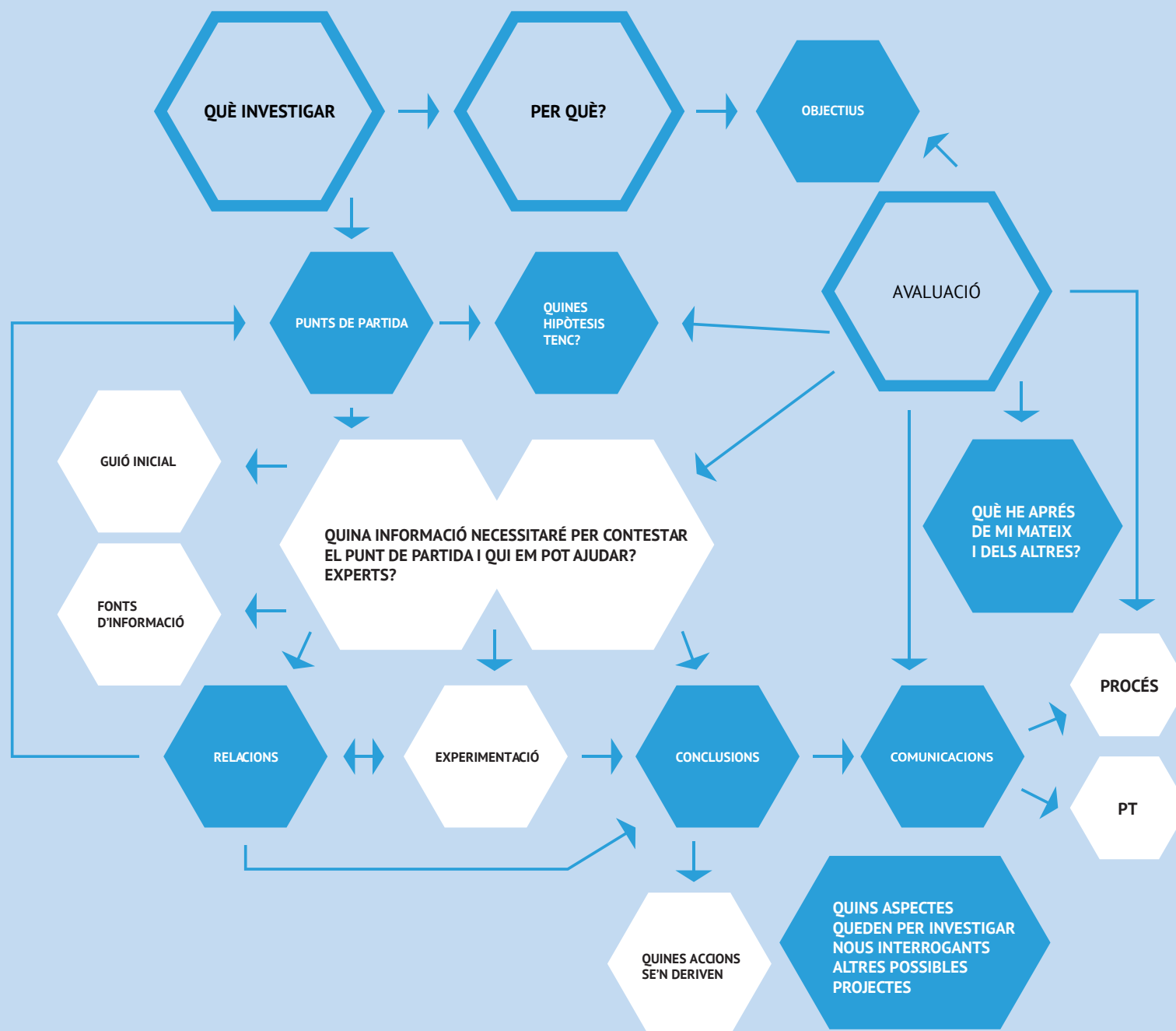
Això doncs, actualment en els projectes de treball atorgam una gran importància a:

- El diàleg i l'argumentació com a eines per a la construcció social del coneixement.
- L'avaluació com a consciència del progrés personal i col·lectiu.
- L'actitud investigadora, la formulació d'interrogants.
- L'adquisició d'eines per fer front a l'expansió desbordant de la informació.
- La connexió dels projectes amb situacions problemàtiques actuals.
- La interrelació entre sabers.
- La comunicació del que s'ha après.

En definitiva, la filosofia ens ha ajudat a prioritzar que els infants s'adonin del que aprenen sobre ells mateixos, sobre els altres i sobre el món que els envolta, i a emfatitzar la consciència sobre els processos d'aprenentatge (com aprenem i qui ens acompanya). Així, l'escola ha seguit un procés de reformulació dels projectes de treball i ha passat d'entendre'ls com una metodologia globalitzadora a concebre'ls com un espai de coneixement i de construcció compartida de la identitat pròpia.

Si la filosofia és l'espai per aprendre a pensar millor, en el temps de projectes reflexionam i practicam les habilitats de pensament que hem après. Com deia Matthew Lipman, la filosofia és la disciplina que prepara per pensar les altres disciplines. Cada un dels moments importants del recorregut del projecte està impregnat d'habilitats de pensament concretes que aprenem a les sessions de filosofia. Aquestes són les que donen profunditat al treball per projectes.

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

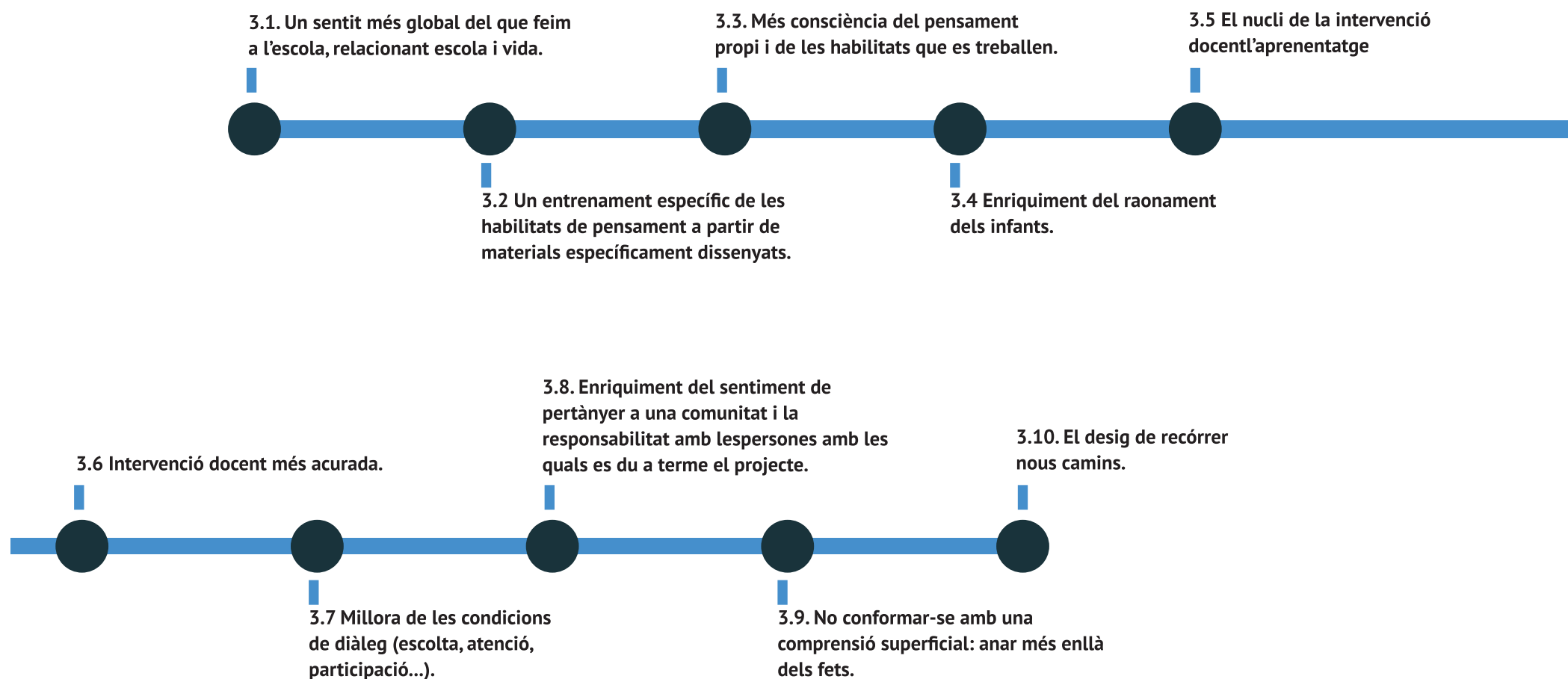
El mapa de camins entre la filosofia i els projectes ha estat fàcil d'interpretar perquè ambdues propostes comparteixen un mateix propòsit: assolir un pensament més acurat i precís que beneficiï la comprensió d'un mateix, dels altres i del món. I, en conseqüència, una acció més racional i ètica.

Estam al·ludint, així, a dues finalitats que configuren els eixos bàsics de l'educació obligatòria. Per una banda, potenciar la construcció d'un subjecte capaç de pensar de forma crítica, autònoma i curosa, que li permeti decidir i actuar en conseqüència i, per l'altra, estimular la cohesió social a partir de l'aprenentatge de la convivència. Ambdues finalitats estan estretament relacionades amb una educació per a la vida democràtica, per a la formació de ciutadans i ciutadanes que es reconguin en el si de la comunitat i actuïn sobre la base dels principis democràtics. Pensar més bé es considera un requisit per poder conviure millor. Així, De Puig (2012), fent esment de l'aportació de Dewey, afirma que la democràcia serà una farsa si els individus no estan preparats per pensar per ells mateixos, tenir judicis propis, ser capaços de discernir les propagandes subtils i denunciar els motius que les inspiren.

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

A continuació especificam l'aportació de la filosofia als projectes de treball en els punts següents:

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

Objectiu de les sessions de filosofia (6è de Primària)

Adonar-mos de les habilitats que feim servir altres assignatures.

- **Clara:** "A projectes feim hipòtesis, posam exemples, relacionam, feim preguntes, comparam."

- **Iván:** "A castellà, quan feim un debat."

Gus i els projectes (6è de Primària)

Adonar-mos de les habilitats que feim servir altres assignatures.

"Gus es pregunta si és necessari saber-ho tot i això també ens ho plantejam noltros, perquè no ho podem fer tot d'un projecte."

Diana

"Gus planteja com un punt de partida perquè intenta saber coses del passat." **Gerard**

"Per mi la relació està en que quan es proposa una cosa, fins que la averigua o l'aconsegueix, no para. Com noltros a projectes." **Cristina**

"Descobrim coses noves amb el pas del temps. Gus sempre fa preguntes, sempre treu idees i temes." **Eli**

3.1 Un sentit més global del que feim a l'escola, en què es relaciona escola i vida

La filosofia és com un paraigua que dóna aixopluc a tot el que feim a l'escola, el dota de més sentit i suggereix relacions entre branques de coneixement i situacions escolars aparentment separades.

Les sessions de filosofia ens ajuden a reflexionar sobre el tipus de preguntes que sorgeixen i quines són les que ens fan avançar, quines són les que tenen un caràcter més universal, les que ens fan relacionar més coses: Aquesta pregunta va més enllà de la matèria que esteim treballant ara?, a quines altres àrees es podria aplicar (ens la podríem fer)? o bé: quines branques del coneixement ens fa relacionar?, qui més es podria plantejar la mateixa pregunta? Són algunes de les preguntes que aporten una consciència més gran dels infants i dels mestres sobre el que fan.

Aquesta aportació queda reflectida en múltiples ocasions en què l'alumnat relaciona la filosofia i els projectes de treball.

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

Projectes: elaborant la pregunta clau (5è de Primària)

M. Carmen *Les flors. Quina importància tenen les flors en la vida de les papallones?*

Mestra *Relacionaries dos temes, flors i papallones.*

Gerard *Això és igual que el nostre projecte dels vaixells.*

Mestra *Què ha fet en Gerard?*

Alguns contesten *pensar, relacionar.*

Mestra *Ha comparat la relació entre flors i papallones i vaixells i homes. Això és molt important. Com es diu?... Ha comparat les relacions.*

Gerard *Comparació doble.*

Mestra: *Ho vàrem parlar a filosofia.*

Diana: *Analogia.*

Mestra *Bravo! Molt bé!*

Diana *Ho he mirat a l'agenda.*

3.2 Un entrenament específic de les habilitats de pensament a partir de materials específicament dissenyats

Ja hem dit abans que en les sessions de filosofia pensam sobre el que és pensar. Són l'espai per a la deliberació d'arguments, on es justifiquen les opinions, es comparteixen les raons que sustenten les idees i també les incerteses. Es tracta de la confrontació en un clima que convida a pensar amb rigor i és respectuós amb les aportacions fonamentades de tothom.

Es fa necessari tornar a dialogar sobre la finalitat de la filosofia a tots els grups quan arriben a Primària, malgrat que ja ho hagin fet a Infantil. Així, comentam que les sessions que hi dedicam són el gimnàs de la ment. Un gran nombre de persones anam a entrenar, a fer gimnàstica o aprendre a ballar per sentir-nos més bé, per estar més forts, per estar més preparats quan anam d'excursió... De la mateixa manera, a filosofia ens entrenam per millorar en tot el que feim després.

Inicialment determinades habilitats de pensament es treballen de forma intensa i específica en les sessions de filosofia, però a poc a poc el grup s'adona que el que es treballa allà transcendeix a altres àmbits. Així, és habitual que arribi un moment en què a l'aula sorgeixin converses en què algú fa comentaris del tipus "això sembla filosofia" o "però ara què feim, filosofia o matemàtiques?" És el punt en què algú s'adona de les connexions entre el que es treballa i la seva aplicació.

És a dir, les habilitats de pensament no s'entenen aïllades, sinó en el marc d'un aprenentatge amb sentit, enfocat a la resolució dels interrogants que es plantegen els alumnes i connectades amb la resta de propostes adreçades a facilitar l'organització del pensament propi.

3.3 Més consciència del pensament propi i de les habilitats que es treballen

En les sessions de filosofia es crea la necessitat de parlar de les habilitats de pensament, de forma que hi puguem recórrer quan sorgeixen en altres moments i contextos. D'aquí la importància de dedicar els moments finals de les sessions a l'avaluació i la reflexió sobre el recorregut: quines habilitats de pensament hem treballat? El paper dels observadors a partir de 4t de Primària també és fonamental perquè ens ajuda a repensar el que ha succeït durant el diàleg. D'aquesta manera, entrem en el terreny de la metacognició.

“Crec que pensar filosòficament és tenir un pensament clar i més concret, i pensar coses que mai pensaves que pensaries.”

Paqui, 5è de Primària

“Jo crec que és pensar molt bé les coses, com els científics i els filòsofs, i també és pensar en les diferències de com pensa cada un i per què cada un pensa el que pensa.”

Silvia, 5è de Primària

“La filosofia per mi és tranquil·litat i reflexió. Alguna cosa profunda i especial. Et fa canviar algunes coses que penses i tenir una actitud bona cap als altres companys. Ajuda a examinar el que llegeixes i a fer preguntes. Sí, la filosofia és no parar de fer-te preguntes.”

Alumne de 6è de Primària

SA MEVA GERMANA DIU QUE NOLTROS NO FEIM FILOSOFIA (6È DE PRIMÀRIA)

- *Sa meva germana diu que noltros no feim filosofia. Ella a s'institut estudia filosofia i parlen dels filòsofs, de... bé, d'uns noms que ara no me'n record.*
- *Perquè ells parlen dels filòsofs que ja han passat, de la història, ells parlen de qui va fer la filosofia i noltros la usam.*
- **Mestra** *Ho pots explicar un poc més?*
- *Per exemple a lo millor ells digueren “això és una analogia i això altre una metàfora”, però la gent ho fa encara que no sap el nom.*
- *I nosaltres què feim? Pues raonam i pensam i aprenim a distingir-lo.*
- **Mestra:** *I això és filosofia? I lo que fa la seva germana?*
- *Jo crec que la seva germana estudia la vida dels filòsofs i nosaltres aprenim a raonar millor i a pensar coses que a lo millor ells varen dir.*
- **Mestra:** *Idò com podríem definir la filosofia tal i com la treballam nosaltres?*
- *Filosofia és aprendre moltes coses: què és la vida, què és l'espai i el temps, què fariem sense números, etc. etc. (Cristian Á.)*
- *Filosofia és parlar donant bones raons, fer preguntes i contestar-les, dir el significat de les paraules i de totes les coses. (Joan Carles)*
- *Filosofia és parlar obertament, escoltar i donar opinions, explicar problemes de la vida quotidiana i tractar de resoldre dubtes. (Albert)*
- *La filosofia per a mi és tranquil·litat i reflexió. Algo profund i especial. Te fa canviar algunes coses que penses i tenir una actitud bona per als altres companys. Ajuda a examinar lo que llegeixes i a fer preguntes. Sí, la filosofia és no parar de fer-te preguntes. (Tamara)*

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

“La filosofia per mi és tranquil·litat i reflexió. Alguna cosa profunda i especial. Et fa canviar algunes coses que penses i tenir una actitud bona cap als altres companys. Ajuda a examinar el que llegeixes i a fer preguntes. Sí, la filosofia és no parar de fer-te preguntes.”

Alumna de 6è de Primària

Entenem que hi ha una connexió ferma entre aquesta consciència més gran sobre el pensament propi i la capacitat d'autoavaluació que mostra l'alumnat en els projectes de treball. Veiem alguns exemples relacionats amb l'assoliment dels objectius, amb la reflexió sobre el recorregut fet i amb els canvis introduïts en la manera de fer els projectes de treball:

OBJECTIUS COL·LECTIUS I OBJECTIUS PERSONALS (LLUÍS, ALUMNE DE 5È DE PRIMÀRIA)

Objectius de curs

1. Aprendre a extreure la informació més important i exposar-ho amb les pròpies paraules.
2. Donar-mos compte de com aprenen els altres.

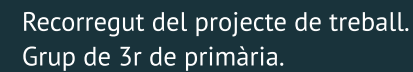
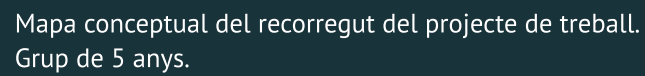
Objectius personals

1. Aprendre a agafar apunts.
2. Aprendre a organitzar-me.

Valoració dels objectius

1. De grup
 - Els textos són més rics i no hi ha informació que no valgui la pena. Transformem bé la informació i no pareix treta d'un llibre.
 - Ens donem compte de com aprenim dels altres però a alguns els fa vergonya admitir-ho als altres per por de ser superats però poc a poc va desapareguent aquest vergonya.
2. Personal
 - Una de les coses més importants en aquest projecte era agafar apunts i jo trob que m'he desfet prou bé.
 - En relació a l'organització personal trob que a les altures en què estic més les he arreglat prou bé.

B Bones
Pràctiques
en Entorns
Pedagògics

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

REFLEXIÓ COL·LECTIVA SOBRE ELS CANVIS
INTRODUÏTS EN L'ELABORACIÓ DE PROJECTES
DE TREBALL. GRUP DE 3R DE PRIMÀRIA.

- No feim sempre les mateixes preguntes.
- Ara feim, més elaborades, més interessants.
- Abans fèiem preguntes més simples, a vegades n'hi havia alguna de bona, però bé, no era el que passava cada dia.
- Abans, quan érem petits, era la mestra la que feia la pregunta clau. Ara la descobrim nosaltres i l'argumentam nosaltres.
- Quan teníem 3 anys la mestra escrivia molt, però ara ho escrivim nosaltres i a vegades copiàvem de la pizarra, quan érem petits.
- Tots ho fèiem igual, al projecte, encara que quasi tota la informació la cercàvem nosaltres.
- Ara la cercam nosaltres, la majoria de vegades sense cap ajuda.
- Ara ens relacionam més amb els altres i anem aprenent com pensen els demés.
- Hem canviat la manera de pensar sobre els projectes a mida que ens feim grans.

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

N'Aina, de cinc anys, transmet a la seva mare els seus dubtes sobre el que han parlat avui sobre el «primer home» i el que la professora de religió els havia dit feia dies: que l'havia creat Déu. Quan la mare intenta una resposta conciliadora n'Aina li demana:
“Però això que diu ella, ho sap cert o és una hipòtesi?”

Conversa grup de 5 anys

Mestra: Això, Aina, ho haurem d'investigar.

Aina: No sabem res; som pobres?

Mestra: Quan no sabem res som pobres?

Marta: Quan no tenim duros som pobres.

Mestra: I quan no sabem res som...

Carlos Alberto: Som cecs.

Mestra: Som cecs quan no sabem res?

Carlos Alberto: Som ric quan sabem coses.

Carlos Alberto: Rics en tresors.

Carlos Alberto: Què difícil!!!

Carlos Alberto: Cada vegada deim coses més difícils.

3.4. Enriquiment del raonament dels infants.

Les sessions de **filosofia** afavoreixen la interrogació constant i l'anàlisi profunda del que es tracta al grup, des de les aportacions dels alumnes, des del reconeixement del seu valor en la millora individual i en la millora del grup.

Es facilita, així, la formació d'un pensament propi que cerca respostes a través de la raó i s'aprèn a pensar amb més claredat i profunditat.

La filosofia ens ajuda a clarificar conceptes, analitzar arguments, descobrir prejudicis, destriar raons pertinents de les que no ho són, cultivar l'esperit crític, descobrir relacions (entre mitjans i fins, entre causes i efectes), idear alternatives, preveure conseqüències, fer hipòtesis més plausibles, ser més flexibles i dúctils.

L'aprenentatge no està exempt de dificultats, perquè la millora de les estratègies de raonar és exigent amb l'individu. Pensar amb judici, amb coherència i mesura, ordenadament, suposa un esforç personal mantingut al llarg del temps a l'hora d'expressar les idees; s'ha de ser més rigorós en les preguntes, en les hipòtesis, les conclusions..

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

REFLEXIONS ALUMNES DE 4t DE PRIMÀRIA

Què ha de guiar el projecte de treball?

CONDICIONS PER A UNA BONA PREGUNTA CLAU.

1. Per contestar la ha de donar bones raons.
2. Ha de cercar informació, però no tanta com sola informació.
3. No ha de contestar amb una sola paraula (SI/NO, BLAU/NEGRE, etc.).
4. Ha d'estar relacionada amb altres preguntes.
5. Habitualment està relacionada amb els humans.
6. Ens obliga a estudiar una cosa més a fons.
7. Molt vegades té una relació amb l'origen i l'evolució.
8. Ens obliga a relacionar diferents països i cultures.

40

Les serps

La relació entre les serps i els humans. Diferències i semblances entre les serps i els humans

Les pedres precioses

Què provoca l'exploració dels minerals valuosos

Hi ha moltes maneres d'argumentar i dirigir un projecte.

POSIBLES MANERES:

- C'adascun prepara un projecte i dona argumentacions.
- C'adascun prepara un projecte i votem. Gera es diuen els vots.
- Quan una persona dona una idea i tots estem d'acord.

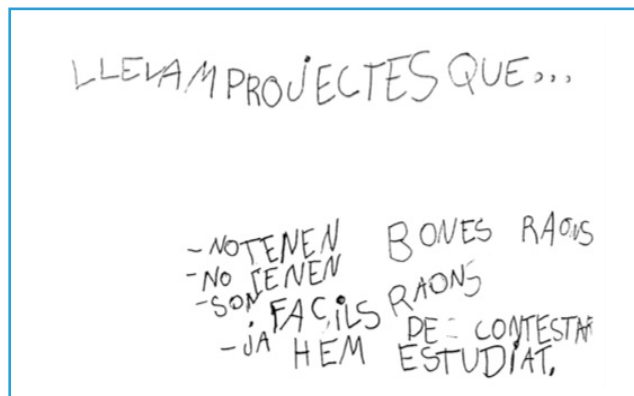
Per eleccions ja no ho fem perquè hem d'aprendre a argumentar.

L'argumentació és una manera de donar raons amb lògica.

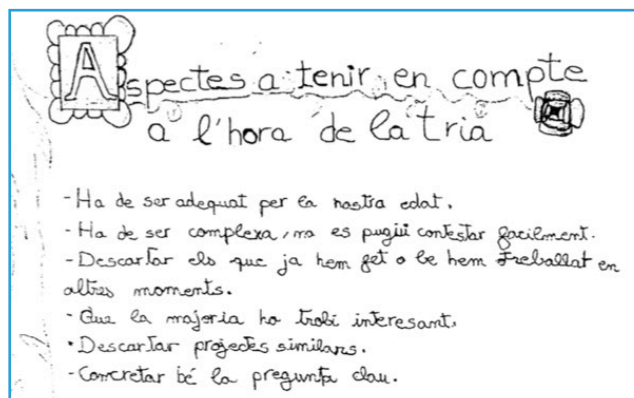
PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

REFLEXIONS A PREGUNTES CLAU

Grup 1r de primària

Grup 6è de primària

TRANSFORMACIÓ DE LA PREGUNTA CLAU Grup 5è de Primària

ALUMNE	TÍTOL	PREGUNTA 1	PREGUNTA 2
Jaume	L'antiga Roma	La importància de la meravellosa ciutat	La influència de Roma en el món actual
Yolanda	La pintura	D'on ha sortit i com se treballa ara	Origen i evolució dels materials de pintura
Diana	El TAC	Com funciona	Què fa possible inventar màquines com el TAC
Fàtima	El lleó	Com s'organitza la vida el lleó	Quines diferències i semblances hi ha entre l'organització del lleó la de les persones
Rafel	Les serps	Quins avantatges té la serp	Quins avantatges tenen les serps en relació a altres animals
Joan	Els fiblons i el seu interior	De què estan formats i quina forma tenen	Com s'originen i quines són les seves conseqüències
Brisa	Joan Miró	Quan es va fer famós	Quines diferències hi ha entre Miró i els altres pintors

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

3.5. Una consciència més gran sobre les emocions i els valors propis

Feim nostres les paraules d'Irene De Puig quan afirma: "Pensar, reflexionar, valorar, prendre decisions i actuar es troba inseparablement lligat a les emocions" (2012, 49).

Les sessions de filosofia són un espai privilegiat per reconèixer les emocions, saber-les distingir en un mateix i en els altres i poder-ne tenir un cert control. S'hi fusiona l'educació emocional amb la del bon pensament amb l'objectiu de poder fer judicis més bons en la nostra vida quotidiana.

Fàcilment aquest lligam entre emocions i pensament es trasllada a les sessions de projectes de treball, impregnant amb profunditat l'avaluació i la consciència del recorregut fet.

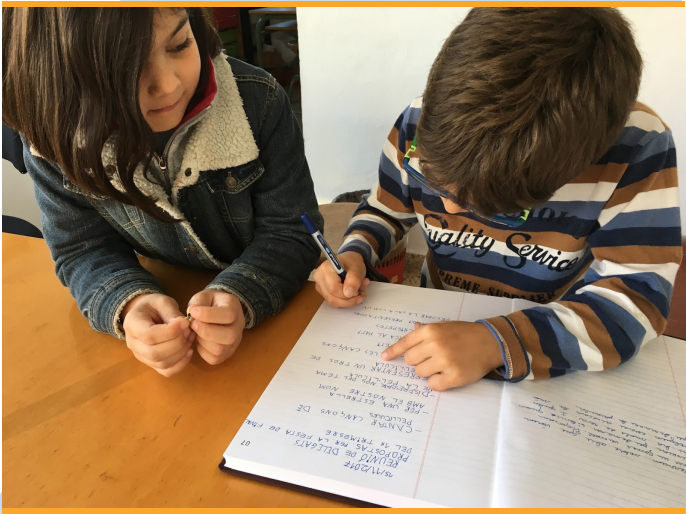
REFLEXIONS ALUMNES DE 3r DE PRIMÀRIA

Què he après sobre mi o sobre els altres fent aquest projecte?

- Que no és necessari saber-ho tot
- Que tenc menys paciència del que em pensava, perquè m'ha costat molt quan treballàvem en grup
- Que si m'esforço som capaç de fer-ho molt millor

he après ser més en grup, he après moltes coses amb els meus companys, i ser més amb un company.

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

3.6 Intervenció docent més acurada.

Lipman (1991) assenyala que els elements indispensables d'un entorn adequat per animar un infant a pensar filosòficament són un mestre que faci preguntes i un grup d'estudiants disposats a discutir aquelles coses que realment els interessin. La filosofia ens ha facilitat millorar les nostres preguntes i, en conseqüència, possibilitar diàlegs molt més profunds a les nostres aules. Podríem dir que ens ha permès ser més conscients de la nostra tasca de mantenir l'actitud de recerca, esperar el nostre alumnat a pensar més bé i vigilar amb més rigor el desenvolupament de les seves habilitats intel·lectuals.

Reproduïm aquí la taula que presenta De Puig (2012, 143) per deixar més clar a què ens referim quan afirmam que els diàlegs han adquirit més riquesa.

Diàleg	Diàleg filosòfic
Pensar i reflexionar conjuntament	Pensar, reflexionar i investigar en col·laboració
Tenir en compte les idees de l'altre	Estar obert a les idees dels altres, per avançar en la recerca
Construir un pensament conjunt	Contribuir al pensament col·lectiu amb les aportacions personals
Pensar reflexivament	Usar judicis raonables tot fent créixer el coneixement
Explorar, investigar, donar raons...	Reconèixer els aspectes filosòfics problemàtics
Cooperar	Col·laborar, cooperar i dur a terme recerca filosòfica
Parlar per descobrir noves opcions i alternatives	Ser conscients de la reflexió i emfatitzar la metacognició

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

Preguntes i habilitats de pensament

Alguns exemples de preguntes que plantejam a l'alumnat en les sessions de projectes i que reflecteixen la influència de la filosofia són:

Per què afirmes... ?
Què et fa pensar... ?
En què et bases per dir que... ?

Creus que... és una bona raó?
Per què creus que la teva raó és millor que la de... ?

Sempre que deim...
volem dir el mateix?
Què tenen en comú tots aquests exemples?

Això que dius
és un fet
o una opinió?

Quan dius..., què vols dir?
Podries posar un exemple del que entens per...?
Pots definir el terme que acabes d'usar?

Com podem saber quins punts són els importants?
Què tens en compte per dir que A és millor que B?
En qui sentit A és diferent de B?

Podríem trobar una altra explicació?
Què passaria si... ?
Con ho faries si... ?

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

Aquest esforç també es veu reflectit en la forma d'elaborar les planificacions del treball, en què s'incorporen les habilitats de pensament i la qüestió clau de les investigacions que desenvoluparem amb l'alumnat.

Planificació inicial: Quins animals fan ous? (4anys)

L'important d'aquest projecte consisteix en:

- Partir dels interrogants que se'ns han creat a mesura que fèiem el projecte anterior.
- És important adonar-nos que estem investigant coses que no tenim clares o que a vegades donam per segures.
- Hi ha grups d'animals que tenen aspectes en comú. I nosaltres?

CONCEPTES	PROCEDIMENTS	VALORS I ACTITUDS
Néixer	De recerca Observar. Per preguntes. Formular hipòtesis, cercar supòsits, voler comprovar el que ens plantejem. Avaluar i valorar els diferents moments del procés i els resultats. Cercar els llibres	Valorar les aportacions dels altres.
Classificació		Els altres saben moltes coses i ens poden ajudar.
Diferència	De raonament Argumentar (cercar i donar raons). Adonar-se dels errors.	Aprendre a escoltar.
Diversitat	D'anàlisi Establir les diferències i semblances. Classificar. Generalitzar. De traducció Explicar	Compartir idees i materials. Fer propostes i donar idees.

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

Decidint el projecte

Mousin: Les serps de la mar.

Mestra: Mos dius per què?

Carlos: Porque le gustan.

Mestra: I per què t'agraden? **** T'ho vols anar pensant?

Gerard: Es lo més perillós perquè lo que tenen a l'esquena, quan ho toca un tauró se mor.

Mestra: I tu, Noemí?

Noemí: Les tortugues.

Mestra: I per què? Què és el que no saps de les tortugues?

Na Noemí es queda en silenci

Dani Rojo: Està pensant

Mestra: Vols que la deixi pensar un poc més?

3.7 Millora de les condicions de diàleg (escolta, atenció, participació...)

La **filosofia** promou una participació més adreçada a l'objectiu de compartir i aprendre junts (disponibilitat per escoltar i obrir-se a noves idees) i facilita, així, com ja hem dit, més rigor i profunditat en les intervencions dels infants. També proporciona ordre i progressió, en la finalitat d'aclarir conceptes, tractar temes, resoldre dubtes... i fa que els diàlegs siguin més rics en arguments, en criteris, en anàlisis.

I tot això beneficia la capacitat de modificar els punts de vista propis, les idees pròpies. D'aquesta forma, els desacords, la diversitat d'interpretacions i opinions, a més d'orientar el diàleg en una direcció constructiva, encoratgen la independència i la tolerància intel·lectual. Podríem dir que el pensament curós a què hem al·ludit abans alimenta i és alimentat en la relació amb els altres, i fa de l'ús de la raó una tasca no sols intel·lectual sinó també moral.

Les condicions que hem creat en les sessions de filosofia es traslladen de forma natural a les sessions de projectes i fan que els alumnes:

- Escoltin atentament el que diuen els altres.
- Es preguin seriosament el que es diu.
- Busquin raons i evidències.
- Descobreixin implicacions i supòsits.
- Demanin i aportin exemples, analogies i objeccions.
- Distingeixin entre el que se sap i el que s'opina.
- Intentin aprofundir en els temes i tinguin en compte altres possibilitats o alternatives.

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

3.8 Enriquiment del sentiment de pertànyer a una comunitat i la responsabilitat amb les persones amb qui es du a terme el projecte

Seria llarguíssim enumerar les habilitats requerides per ser competents en l'àmbit social i com a ciutadans. Per tant, en aquesta ocasió sols cal dir que algunes —expressar les pròpies idees i respectar les dels altres, reconèixer els conflictes com a part de la convivència i tenir una actitud constructiva, saber posar-se en el lloc dels altres, valorar les diferències i la igualtat de drets...— són requisits per a una bona comunitat de recerca i per a un bon diàleg.

«tothom ha de ser tractat igual» «tothom ha de ser ben tractat»

Tanmateix, segons el nostre parer, cal implicar-se i contribuir amb la nostra acció perquè l'altra persona s'hi trobi bé. Ajudar els altres, tenir presents les seves necessitats i el que potser els agradaria rebre de nosaltres. Es fa evident el valor de la disponibilitat i la idea de cuidar-nos els uns els altres. De Puig (2012) ens planteja que el pensament curós implica un avenç des de l'afirmació «tothom ha de ser tractat igual» a l'enunciat «tothom ha de ser ben tractat». Així, es trenca la línia divisòria entre processos cognitius i processos afectius. El respecte, l'estima, la cura, la compassió ens introdueixen en la dimensió afectiva i ètica del pensament.

I tot això es trasllada a les sessions de projectes.

Altres cursos ens mostren els seus projectes i feim preguntes

Per preparar l'exposició del projecte.

3. L'APORTACIÓ DE LA FILOSOFIA AL TREBALL PER PROJECTES

"Filosofia significa pensar, preguntar i intentar respondre. Per mi es tracta de fer preguntes i intentar respondre i a vegades les preguntes són molt curtes però has de pensar."

Alumna de 6è de Primària

"Filosofia és parlar obertament, escoltar i donar opinions, explicar problemes de la vida quotidiana i tractar de resoldre dubtes."

Alumne de 6è de Primària

3.9 No conformar-se amb una comprensió superficial: anar més enllà dels fets

La filosofia ens ajuda a acceptar que les respostes a les nostres preguntes no són definitives, a estar atents a aspectes que fins ara hem trobat adequats o en què no ens havíem fixat.

La filosofia ens ajuda a ser més rigorosos en les nostres anàlisis de la realitat. No és suficient descriure, classificar o explicar els fets; també ens cal investigar les seves condicions, les seves conseqüències, les possibilitats que canviïn i les valoracions que en feim.

Analitzant la informació sobre el nucli del món. Grup de 4t de Primària

- El nucli de la terra està format per magma incandescent
- **Mestra: I?... Ho acceptam i punt? Quines preguntes ens planteja aquest fet?**
- Ah! Se seguirà refredant fins a estingir-se?
- Això influiria a l'escola terrestre i a la vida humana i animal?
- Pot passar que en comptes de refredar-se, es vagi "menjant i cremant" tot al seu voltant fins a arribar a l'escorça? Podria acabar sent una bolla de foc?

La qüestió de fons de la pregunta que guia el projecte. Grup de 6è de Primària

· Egipte:

El concepte de la vida i la mort entre els antics egipcis.

· Minerals i roques:

Què provoca l'explosió dels minerals valuosos?

Ens adonam que tenen a veure amb:

- Causes i conseqüències (problemes i qüestions actuals)
- Origen
- Evolució: Ésser humà -éssers vius- planeta
- Comparació amb altres cultures: a tot el món passa el mateix

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

“Sense la filosofia no hauria sigut capaç d'enraonar i demanar-me tota l'estona el perquè de tot.”

Maite, exalumna, 31 anys

“Per mi la filosofia és un misteri, és com l'univers, no acaba mai, com mai acaben les preguntes i no hi ha respostes impossibles.”

Nihad, 5è de Primària

3.10 El desig de recórrer nous camins

Perquè **la filosofia** consisteix en una actitud interrogant, de sorpresa, de perplexitat davant les coses, necessària per desenvolupar el judici crític i la creativitat intel·lectual.

La filosofia ens planteja enigmes, incita el nostre desig de saber més enllà dels àmbits coneguts i confortables, no ens deixa conformar-mos amb les respostes properes ja trobades. I, alhora, ens convida a confiar en la millora —i en el gaudi— que pot suposar el coneixement encara desconegut. Podríem dir que la filosofia esperona les aptituds i les actituds que habiliten per a l'aventura d'aprendre: la interrogació, l'esbalaïment, la curiositat i l'atreviment, des de la confiança en les pròpies capacitats.

A poc a poc hem anat descobrint que la clau no rau tant en el respecte de les peticions de l'alumnat —no es pot demanar el que es desconeix— com en la provocació de la curiositat, del desig de recórrer nous camins. Compartim les paraules de Meirieu (1992, 101) quan afirma que la preocupació del mestre ha de ser la de crear enigmes:

“[...] decir o enseñar lo suficiente a fin de que se entrevea el interés de lo que se dice así como su riqueza, y callarse a tiempo para despertar el interés por el descubrimiento. Promover un enigma con el saber: promover un saber con el enigma.”

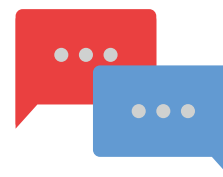
“Jo ho entenc així: el món (referint-se al saber humà) és com un mapa físic, amb les muntanyes, els rius, els deserts, els oceans... i a l'escola ho convertim en un mapa polític, amb les línies que separen els països, però aquestes línies en realitat no existeixen.”

Alumna de 6è de Primària

Tot el que s'ha viscut en les sessions de filosofia i de projectes de treball traspassa les portes de les aules i passa a formar part del quefer col·lectiu de l'escola, a impregnar la seva cultura. Volem ser part d'una escola que:

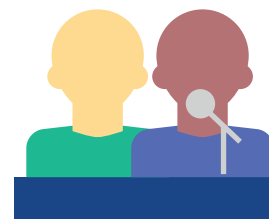
1. Afavoreixi la construcció de comunitat des de les relacions personals.

Potenciant la relació entre els seus membres a partir dels afectes, la preocupació pel benestar dels altres i els projectes compartits. Són aquests projectes comuns els que generen relacions d'empatia, de generositat; basades en l'ètica de la cooperació i la solidaritat davant la lògica de la competitivitat i l'individualisme.

2. Promogui la construcció de comunitat des de la participació.

Amb la participació de l'alumnat en les decisions col·lectives i amb la creació d'espais per compartir el pensament i l'acció. La democràcia, tal com es planteja a l'escola, és una simbiosi complexa entre raó, sentiment i moral, atès que promou un abordatge interconnectat de la raó amb les dimensions afectiva, social i ètica, amb la finalitat de contribuir a la millora de la vida en comú.

3. Obri les portes a les humanitats.

Cal la presència ferma i constant de les humanitats i les arts. La filòsofa nord-americana Marta Nussbaum (2011), en la seva anàlisi sobre l'educació actual, alerta sobre l'oblit de les humanitats i el perill que això suposa per a la salut de les democràcies i l'esperança en un món decent. Denuncia l'abandonament d'aspectes tan importants com la formació del pensament crític quan desaprova una educació orientada al benefici econòmic que prioritza les habilitats útils, capaces de generar guanys, i s'oblida de la formació de la persona, dels valors de la societat i la cultura.

4. Promogui experiències culturals rellevants.

Aquesta preocupació adquireix un sentit més profund si es té en compte quin és l'entorn sociocultural en què es troba ubicada l'escola, un barri caracteritzat per la seva precarietat i per la manca de recursos que fan possible l'accés a la cultura. Les condicions de vida (familiars, econòmiques, socials) de la majoria d'alumnes que assisteixen a l'escola no poden ser ignorades perquè aquestes formen gran part de la seva identitat. Actuar sense advertir les divergències que existeixen amb les condicions més pròpies de la vida escolar i sense que informin la pràctica a l'escola seria contradictori amb una escola que es declara oberta a la comunitat i compromesa amb el seu entorn. És en aquest sentit que adquireix força la reclamació d'una escola pública de qualitat.

ACABAM AQUEST ESCRIT CONVIDANT A GAUDIR DE DOS VÍDEOS QUE ENLLAÇAM A CONTINUACIÓ.

CREIEM QUE S'HI VEUEN REFLECTIDES MOLTES DE LES AFIRMACIONS QUE HEM PLASMAT, AIXÍ COM EL CAMÍ QUE ENS AGRADARIA SEGUIR FENT.⁴

▶ I els infants, que hi diuen?

<https://vimeo.com/216490941>

▶ El somni de la balena

<https://vimeo.com/221783930>

Referències

De Puig, I. (2012). Fer filosofia a l'escola. Barcelona: Eumo.

Lipman, M., Sharp, A. M., Oscanyan, F. (1991). *Filosofia a l'escola*. Vic: Eumo-IREF.

Meirieu, Ph. (1992). *Aprender sí. Pero ¿cómo?* Barcelona: Octaedro.

Mercer, N. (2001). *Palabras y mentes. Cómo usamos el lenguaje para pensar juntos*. Barcelona: Paidós.

Nussbaum, M. (2011). *Sense ànim de lucre. Per què la democràcia necessita les humanitats*. Barcelona: Arcàdia.

PER QUÈ FEIM UNA HORA SETMANAL DE FILOSOFIA?

Amb aquesta col·lecció, el **Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació de la UIB** pretén recopilar, analitzar i difondre les bones pràctiques educatives que es duen a terme a les Illes Balears. La pretensió no és altra que promoure canvis i millores educatives tant en l'àmbit escolar com en el no escolar.

Publicacions del Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació de la UIB

Dossiers d'Actualitat

Bones pràctiques en entorns pedagògics

Número 1. CEIP Es Pont: Per què feim una hora setmanal de filosofia? Projectes de treball i filosofia 3/18.

Número 1. Sobre la ràtio alumnes per aula

Número 2. Sobre el model lingüístic escolar de les Illes Balears

Número 3. La Formació inicial del professorat d'Educació Infantil i Primària a les Illes Balears. Estat de la qüestió i propostes per a la millora

Recursos didàctics

Número 1. Sobre el ciberbullying. Guia per al professorat / Sobre el ciberbullying. Guía para el profesorado.

Número 2. Sobre competències TIC

Aquesta col·lecció està coordinada per les professores Maria Rosa Rosselló i Carme Pinya, del departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació de la UIB

